

اشاره

در میان مؤلفه‌های مرتبط با یادگیری، نظیر کتاب درسی، محیط آموزشی، معلم و درمان آموزشی مهم‌ترین آن‌ها معلم است. بهترین و کم‌عیب‌ترین محتوای آموزشی، ساعات کافی، و وسایل و تجهیزات بدون وجود معلم دلسوز و علاقه‌مند، فایده‌چندانی ندارد. نوشتار حاضر، مصداق این ادعا و مشتق است نمونه‌ خروار.

کلیدواژه‌ها: آموزش تاریخ، تاریخ معاصر ایران

محمدشعبانی ورکی

معاون پرورشی و فرهنگی اداره کل آموزش استان مازندران

چگونه توانستم دانش آموزان را به درس تاریخ معاصر علاقه‌مند کنم؟

دبیر تاریخ دبیرستان‌های ناحیه ۲ ساری هستیم که همواره به رشته‌ام عشق می‌ورزم. اگر چه دروس مختلف این رشته را تدریس می‌کنم اما درس تاریخ معاصر ایران که درس عمومی همه رشته‌ها در سال سوم متوسطه است به دلایلی ذهنم را به خود مشغول کرده است. متأسفانه عده‌ای از دبیران این رشته نیز از هنگام سازماندهی، از تدریس این درس پرهیز می‌کنند. وقتی علت را از آنان پرسیدم به اتفاق ۳ دلیل را بیان کردند:

۱. عدم ارتباط موضوع درس تاریخ با سایر درس‌های تخصصی در رشته تجربی، ریاضی و...

۲. بی‌علاقگی دانش‌آموزان به درس تاریخ معاصر؛

۳. اسلوب نداشتن محتوای کتاب درسی.

این پیش درآمد مناسبی بود تا من قبل از بازگشایی مدارس، در سال گذشته، به این موضوع مهم فکر کنم. لذا، با توجه به آمادگی ذهنی خود عکس‌العمل دانش‌آموزان کلاس درباره این درس برایم جالب بود. اوایل سال تحصیلی، وارد کلاس شدم. بعد از احوال‌پرسی و ارائه‌نمایی کلی از درس تاریخ معاصر، به دانش‌آموزان نیز فرصت صحبت دادم. همان‌طور که پیش‌بینی می‌کردم اکثر آینه خوبی با این درس نداشتند. این نگاه دانش‌آموزان به درس تاریخ معاصر باعث شد من به‌طور جدی‌تری مسئله را دنبال کنم. با خودم گفتم «به راستی برای این همه کلاس‌های درس تاریخ معاصر در سراسر کشور چقدر هزینه می‌شود؟» وقتی در یکی از مدارس خوب ساری وضع این چنین است، در سایر نقاط کشور چگونه است؟ همه این‌ها مرا یاد مقاله «خمیازه‌های کشدار در کلاس افتخارات کهن» انداخت که نوشته بود: به لحاظ محتوای نامناسب کتاب‌های تاریخ و عدم جذابیت و متصلب بودن روش‌های آموزش، زنگ تاریخ برای دانش‌آموزان کسل‌کننده و خسته‌کننده شده است. (روزنامه جام جم: ۷)

یکی از ضعف‌های دستگاه رسمی آموزش و پرورش ایران، پُرپها دادن به دروس مرتبط با علوم پایه، علوم تجربی و ریاضی و پزشکی و کم‌بها دادن به علوم انسانی است. تاریخ هم یکی از این دروس است که اساساً به آن توجهی نشده است. به همین دلیل دستیابی به اهداف این رشته درسی میسر نگردیده است. با توجه به سخنان دبیران تاریخ و صحبت‌های دانش‌آموزان به این نتیجه رسیدم که مشکلات درس تاریخ معاصر از دو منظر معلم و دانش‌آموز قابل بررسی است:

۱. از منظر معلم: به لحاظ اتخاذ دو شیوه نادرست در تدریس؛ یکی تکیه بیش از حد آن‌ها بر محفوظات و انتقال اطلاعات و دوری گزیدن از آموزش تفکر خلاق و انتقادی به این معلمان، معلمان، درس نگر گفته می‌شود و بیشتر به درس اهمیت می‌دهند تا پرورش شاگردان؛ و دیگر استفاده از روش‌های سنتی و کهنه، از جمله روخوانی از کتاب.

در دهه‌های اخیر در زمینه تدریس نظریه‌های قابل توجهی مطرح شده است از جمله نظریه تئیسون (۱۹۸۰) درباره مفهوم

تدریس، نظریه اسکاندورا (۱۹۷۷) درباره نظریه ساخت تدریس و نظریه لاند (۱۹۷۶) (شعبانی: ۸۴) و برخی نظریات دیگر در باب یادگیری و یاددهی. اما متأسفانه اکثر دبیران بدون توجه به این نظریه‌ها و روش‌ها به تدریس می‌پردازند.

۲. از منظر شاگرد: غالباً این گونه به دانش‌آموزان القا شده است که همه چیز او و آینده‌اش به درس‌های علوم پایه وابسته است. لذا اغلب دانش‌آموزان هیچ علاقه‌ای به درس تاریخ نشان نمی‌دهند. در مجموع با توجه به موارد فوق سؤالات بحث‌انگیز زیر مطرح است:

۱. چرا دانش‌آموزان سال سوم متوسطه در رشته‌های

غیرانسانی به درس تاریخ علاقه‌ای ندارند؟

۲. میزان آشنایی آن‌ها با تاریخ و مفاهیم آن چقدر است؟

۳. دبیران تاریخ چه نقشی می‌توانند در تقویت علاقه‌مندی

دانش‌آموزان به این درس داشته باشند؟

۴. دبیران با چه متدها و روش‌های علمی و کاربردی در تدریس خود می‌توانند برای شناخت بیشتری از این درس به دانش‌آموزان بدهند؟

۵. فایده‌های عملی علم تاریخ چیست و چگونه می‌توان دانش‌آموزان را متوجه اهمیت تاریخ در زندگی سیاسی و اجتماعی آن‌ها نمود؟

۶. دانش‌آموزان این رشته‌های غیرعلوم انسانی به چه مباحثی در تاریخ علاقه بیشتری نشان می‌دهند؟

گردآوری اطلاعات و شواهد

با توجه به اطلاعاتی که از دانش‌آموزان و دبیران تاریخ به دست آوردم تا حدودی توانستم برای تدریس خود برنامه‌ریزی کنم، اما به‌نظم آمد که این کافی نیست. به همین خاطر هفته دوم ماه مهر برای افزایش اطلاعات خود از وضعیت کلاس و دانش‌آموزان چند سؤال تشریحی طرح کردم که پاسخ دانش‌آموزان به آن‌ها هم جالب بود و هم حیرت‌آور. سؤالات به این شرح بود:

۱. تاریخ چیست؟

۲. یک پدیده، یک شخصیت یا یک رخداد تاریخی را به‌دلخواه در چند سطر توصیف کنید.

۳. چرا تاریخ می‌خوانیم؟

۴. توانمندی‌های فردی خود را ذکر کنید. (زبان، هنر، رایانه و...)

از پاسخ‌های دانش‌آموزان دریافتیم که:

۱. همه دبیران، به‌ویژه دبیران رشته انسانی، باید زمینه را برای ایجاد تفکرات در دانش‌آموزان فراهم کنند، اعم از تفکر واگرا، تفکر خلاق و تفکر تحلیلی.

۲. دانش‌آموزان به موضوعات درسی عهد باستان ایران علاقه بسیار زیادی نشان می‌دهند.

۳. در رویکرد حاکم بر برنامه‌ریزی درسی ما محتوا به‌صورت مفاهیم جزئی محرک- پاسخ در کتاب‌ها سازمان‌دهی می‌شود.

این رویکرد جزئی‌نگر و حافظه‌مدار است و لذا برنامه‌درسی و روش‌های آموزشی مدارس را تحت‌تأثیر خود قرار می‌دهد.

روش تدریس ترکیبی

با توجه به آنچه گفته شد، تصمیم گرفتیم به جای یک روش از چند روش تدریس در تدریس درس تاریخ استفاده نمایم. نامی که خود بر این شیوه گذاشتم «روش تدریس ترکیبی» است. در این روش از فعالیت‌هایی چون پرسش و پاسخ، گردش علمی و بازدید روش فعالیت‌های گروهی، آموزشی رایانه‌ای، روش حل مسئله بارش فکری، روش پروژه‌ای، روش ساخت‌گرایی، بدیعه‌پردازی، سخنرانی ایفای نقش استفاده می‌شود.

قبل از اجرا تصمیم گرفتیم شیوه «تدریس ترکیبی» را جهت بررسی و نقد شدن در جلسه شورای دبیران مطرح کنیم. این کار با هماهنگی با مدیر دبیرستان صورت گرفت و مدیر فعال ما، ضمن استقبال از پیشنهادی تأکید کرد که در این مورد، جهت افزایش انگیزه دبیران، فرصت بیشتری را اختصاص دهیم. جلسه شورای دبیران تشکیل شد و من حدود ۴۰ دقیقه از زمان جلسه را به بحث و بررسی روش تدریس ترکیبی اختصاص دادم. این کار از سوی اکثر دبیران استقبال شد و آن‌ها چند نکته را نیز متذکر شدند:

۱. اجرای این روش به آموزش جدی دبیران نیاز دارد و تازه همه دبیران هم از عهده این کار بر نمی‌آیند.
  ۲. غیر از دبیران رشته تاریخ، سایر دبیران نیز می‌توانند از این روش استفاده کنند.
- برخی از همکاران نیز اظهار می‌کردند که ما گهگاه از این روش استفاده می‌کنیم (البته بدون داشتن برنامه منسجم) در هر صورت این جلسه انگیزه‌مرا برای اجرای شیوه تدریس ترکیبی بیشتر کرد.

شیوه اجرا

الف. در اولین قدم تصمیم گرفتیم برای آشنایی دانش‌آموزان با درس تاریخ و اهمیت و کاربرد آن، به سراغ کتب تخصصی تاریخ بروم تا دانش‌آموزان را به صورت مستند و علمی با تاریخ آشنا سازم.

ب. تشکیل گروه‌های پژوهشی با شیوه‌های نو و کاربردی: با توجه به اینکه باور خود که آموزش و یادگیری مؤثر هنگامی حاصل می‌شود که نوعی مشارکت فعال در کلاس ایجاد شده باشد. با شیوه‌ای جدید نسبت به تشکیل گروه‌های پژوهشی اقدام نمودم؛ بدین صورت که با توجه به توانمندی‌های دانش‌آموزان که در پرسش‌نامه مطرح کرده بودند (بر مبنای میزان اطلاعات تاریخی و توانمندی فردی، انگیزه و علاقه) آن‌ها را به گروه‌های پژوهشی مختلف تقسیم کردم. شیوه مرسوم تشکیل گروه‌ها بر اساس «علاقه» دانش‌آموزان بود که باعث می‌شد همه دانش‌آموزان قوی در یک گروه قرار گیرند و

هم اینکه آن هدف گروهی که یافتن دوستان جدید و فعالیت در شرایط جدید است اتفاق نمی‌افتاد. اسامی گروه‌ها که اعلام شد و لوله‌ای در کلاس اتفاق افتاد، چون دانش‌آموزان را با خصوصیات متفاوت در یک گروه قرار می‌داد و چه بسا در ابتدای کار با چالش‌هایی نیز روبه‌رو بود.

شرح وظایف گروهی به شرح ذیل بود:

الف. انجام فعالیت‌ها بر مبنای جدول ۱
ب. انجام فعالیت‌های گروهی بر مبنای محتوای کتاب درسی

ردیف	موضوع فعالیت	زمان اجرا
۱	نشست گروه‌ها جهت معارفه بیشتر	هفته اول آبان
۲	تعیین سرگروه	هفته دوم آبان
۳	تعیین موضوع	هفته سوم آبان
۴	جمع‌آوری اطلاعات	هفته آخر آبان و هفته اول آذر
۵	تهیه مقاله پژوهشی	تا پایان ترم
۶	ارائه کنفرانس	آذر ماه

غالباً این گونه به دانش آموزان القا شده است که همه چیز او و آینده اش به درس های علوم پایه وابسته است

تذکرات مهم

۱. دانش آموزان در انتخاب موضوع و سرگروه های خود آزاد بودند.
۲. دانش آموزان در طول هفته و در غیر از ساعت درسی (زنگ مطالعه، تفریح و ...) به طور داوطلبانه مشغول فعالیت بودند.
۳. جلسه انتخاب موضوع و سرگروه با توجه به تفاوت های فردی، از زیباترین و جذاب ترین فعالیت های دانش آموزان بود که روی خود من تأثیر فراوانی داشت.
۴. برخلاف اینکه دانش آموزان حتی دانشجویان کشور پژوهش های خود را به صورت یک جا تحویل دبیر یا استاد می دهند، دانش آموزان به صورت مرحله ای یعنی ابتدا مقدمه، سپس جمع بندی اطلاعات و در انتها ساختار کلی پژوهش را ارائه می کردند. میزان درگیری دانش آموزان یا پژوهش را به راحتی می توانستم لمس کنم. این نکته به گفته خود

دانش آموزان تجربه جدیدی بود. آن ها معتقد بودند با این روش از سفارش دادن پژوهش به دیگران و یا کپی برداری از تحقیقات انجام گرفته دیگران به صورت عالمانه ای جلوگیری می شود.

۵. با توجه به آزاد بودن دانش آموزان در انتخاب موضوع گروه، دانش آموزان گویی کل تاریخ ایران را مرور کردند به ویژه اینکه تأکید شد که یک نفر آزادانه به عنوان سخنگوی گروه به ارائه کنفرانس بپردازد.

۶. با توجه به ماهیت فعالیت های گروهی، اکثر کلاس ها در فضاهای غیر کلاسی مدرسه، مثل نمازخانه یا سالن اجتماعات برگزار می شد که این امر می توانست در علاقه مندی آن ها مؤثر باشد.

۷. تمرین پرسش و پاسخ و خوب گوش دادن به کنفرانس از موضوعات قابل توجهی بود که در این پژوهش اتفاق افتاد. دانش آموزان با طرح سؤالات اساسی می توانستند اطلاعات بیشتری در ارتباط با پژوهش خود دریافت نمایند. سخنگوی گروه نیز سعی می کرد با اطلاعات بیشتری در گروه حضور یابد. ۸. دانش آموزان عشق و علاقه عجیبی به دانستن موضوعات تاریخ ایران باستان داشتند که این امر می تواند نکته مهمی برای دست اندرکاران تألیف کتاب های درسی تاریخ باشد.

۹. در بخش محتوی کتاب درسی، فعالیت هایی همچون نقد و بررسی کتاب، تحلیل محتوا، پرسش و پاسخ در مورد موضوعات مهم و اساسی کتاب صورت گرفت که حکایت از تسلط دانش آموزان بر کتاب تاریخ داشت.

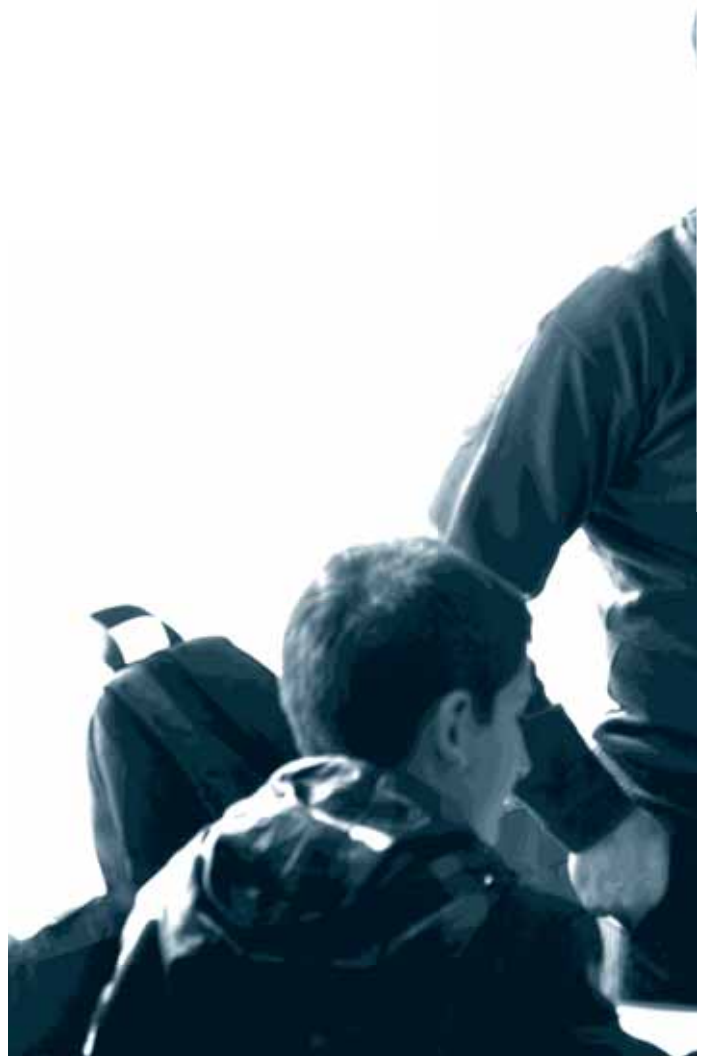
استفاده از رایانه

با توجه به پیگیری های جدی مبنی بر تهیه سی دی های آموزشی مرتبط با محتوای کتاب درسی موفق شدم سی دی های مربوطه را تهیه و ۲ جلسه را اختصاص به دیدن تصاویر، روزنامه ها و مجلات، سایت ها، جُنگ ها، احزاب و گروه های عهد قاجار و پهلوی دهم. دقت دانش آموزان در استفاده از این فرصت و علاقه مندی آن ها به مباحث تاریخی کم نظیر بود.

تأکید بر استفاده از روش های حل مسئله

این روش در حقیقت نوعی آماده کردن فراگیر است برای زندگی؛ زیرا زندگی یعنی مواجه شدن با مسائل و کوشش برای حل آن ها. در این روش فعالیت های آموزشی به گونه ای تنظیم می شود که در ذهن فراگیر مسئله ای ایجاد شود و او علاقه مند شود که با تلاش خود، راه حلی برای آن پیدا کند. در این روش هر هفته درس تاریخ با طرح یک سؤال مطرح و موضوعات مختلف درسی با موضوعات مختلف روز تطبیق داده می شد، آنگاه از دانش آموزان سؤال می شد که این رخداد تاریخی شبیه کدام رخداد تاریخی در کشور ماست. یا سؤالات از این قبیل بود.

- دلایل ناکامی انقلاب مشروطه چه بود؟

همهٔ دبیران، به‌ویژه دبیران رشته انسانی، باید

زمینه را برای ایجاد تفکرات در دانش‌آموزان

فراهم کنند، اعم از تفکر واگرا، تفکر خلاق و

تفکر تحلیلی. لذا ما باید در کلاس ظرفیت‌هایی

ایجاد کنیم تا دانش‌آموزان وادار به تعمق و تدبّر

بیشتری شوند

- به‌نظر شما دستاوردهای انقلاب مشروطیت چیست؟
- دلایل افت و خیز مطبوعات در دوره‌های مختلف تاریخ ایران چیست؟
تحلیل سؤالات فوق و مشارکت دانش‌آموزان در پاسخگویی به سؤالات علاقه‌مندی آن‌ها را افزایش می‌داد.

تغییر در شیوه بیان مطلب

محتوای آموزشی، اصول مفاهیمی است که به شاگردان ارائه می‌شود تا ورود آنان را به فعالیت‌های آموزشی میسر و رسیدن آنان را به هدف‌های اجرایی امکان‌پذیر سازد. محتوا باید بر مبنای هدف‌های آموزشی مفید تهیه و تنظیم شود. (شعبانی: پیشین) بدین منظور جهت افزایش علاقه‌مندی دانش‌آموزان و تازگی موضوع سعی کردم از چند روش استفاده کنم:

الف. ارائه نمای کلی مطالب روی تخته‌سیاه (خلاصهٔ کاملی از درس روز)

در این روش دانش‌آموزان از نحوهٔ تدریس به این سبک احساس لذت می‌کردند به‌طوری که انگار همه به سخنرانی علمی گوش می‌دهند. آن‌ها خلاصهٔ مطالب روی تخته سیاه را در حاشیهٔ کتاب و یا در دفتر جداگانه یادداشت می‌کردند. این روش هم باعث افزایش علاقه‌مندی آن‌ها می‌شد و هم سرعت فراگیری آن‌ها را افزایش می‌داد. ضمن اینکه در این روش از

پرداختن به جزئیات و مطالب غیر ضروری پرهیز می‌شد.

ب. بیان مطالب به صورت استنباطی و استفهامی

همچنان که در بخش راه حل پیشنهادی اشاره کردیم یکی از وظایف اساسی معلم در کلاس، پرورش ذهن‌های خلاق است. معلم نباید فکر کند در برابر افرادی قرار دارد که فقط باید معلومات خود را به آن‌ها انتقال دهد، در این سن دانش‌آموزان عموماً از درک و فهم استعداد خوبی برخوردار هستند. لذا ما باید در کلاس ظرفیت‌هایی ایجاد کنیم تا دانش‌آموزان وادار به تعمق و تدبّر بیشتری شوند. به همین خاطر، هم در کلاس و هم در آزمون پایان ترم، تلاش کردم تا شیوهٔ سؤالات خود را به سمت و سویی هدایت کنم تا دانش‌آموزان با خمیرمایه مباحث تاریخی کتاب خود آشنا شوند؛ به عنوان مثال:

* حاکمیت رضاشاه را با حاکمیت پسرش محمدرضا شاه از لحاظ مسائل مذهبی مقایسه کنید.

* وجود افتراق و اشتراک قیام‌ها در دوره رضاشاه با احمد شاه چیست؟

* سقوط رضاخان با سقوط احمدشاه از لحاظ کیفیت رخداد و نحوهٔ آن را مقایسه کنید. اجرای این روش مستلزم خواندن مطالب کلیدی و مهم درس و همچنین تسلط بر موضوعات درسی بود ضمن اینکه دانش‌آموزان را وادار به جست‌وجو و تأمل بیشتری می‌کرد. آنان از اینکه به نکته جدیدی می‌رسیدند خوشحال می‌شدند و به ظرفیت‌های ذهنی خود اعتماد بیشتری می‌کردند.

ج. گردش علمی و بازدید. با توجه به امکانات و ظرفیت‌های مدرسه از اماکن تاریخی و باستانی بازدیدهایی صورت گرفت که توانست در جلب علاقه‌مندی دانش‌آموزان به تاریخ مؤثر باشد.

د. سایر روش‌های تدریس در حین انجام کار پژوهشی در کلاس استفاده شده است. ارائه نظرات دانش‌آموزان دربارهٔ موضوع و محتوای پژوهش (روش بارش فکری)، ارائه مقاله پژوهشی (روش پروژه‌ای)، کنفرانس (روش سخنرانی)، کاوش و جست‌وجو و تفهیم و استنباط دانش‌آموزان و توسعه و تعلیم پژوهش (روش ساخت‌گرایی)، تولید ایده‌های جدید و درک نحوه ارتباط بین مفاهیم که هم در هنگام تدریس صورت می‌گرفت و هم دانش‌آموزان ارائه می‌کردند، و بالاخره روش بدیعه‌پردازی یا نوآفرینی از مهم‌ترین و کاربردی‌ترین روش‌هایی بود که در کلاس انجام می‌گرفت و فضای مملو از شادابی و نشاط و فعالیت را برای دانش‌آموزان به ارمغان می‌آورد.

ه. استفاده از مهارت‌های ارتباطی در فرایند تدریس

ارتباط را فرایند انتقال و تبادل اندیشه و افکار به‌منظور تأثیر، کنترل و هدایت معرفی کرده‌اند و تدریس را ایجاد شرایط تغییر از طرف معلم (شعبانی: پیشین). با توجه به این تعریف اگر تدریس را معادل مفهوم ارتباط نگیریم دست‌کم باید ارتباط را شرط لازم تدریس در فرایند آموزش به حساب آوریم. من همواره

در کلاس سعی کرده‌ام که فضای آزاد و شاداب همراه با اعتماد ایجاد کنم تا دانش‌آموزان بتوانند به راحتی به نقد و نظر بپردازند. چون سخت‌گیری افراطی، کشندهٔ خلاقیت‌های ذهنی است و باعث عدم توجه دانش‌آموزان به درس و کلاس می‌شود. در نتیجه فضایی در کلاس ایجاد شد که دانش‌آموزان با رغبت، ایده‌ها و نظرات خود را مطرح می‌کردند. معلم حق ندارد فقط به هدف خود بیندیشد بلکه باید به نیازها، علایق و رغبت‌ها و زمینه‌های پذیرش شاگردانش توجه ویژه‌ای داشته باشد.

سخن پایانی

بر اساس اطلاعات به دست آمده و نظرات مکتوب دانش‌آموزان نتایج ذیل به دست آمد:

۱. اگر دبیران از روش‌های مختلف تدریس استفاده نمایند بی‌تردید در افزایش علاقه‌مندی دانش‌آموزان در درس مربوطه مؤثر خواهد بود.

۲. تغییر به‌عنوان یکی از عوامل اصلی تدریس باید مورد توجه قرار گیرد. تغییر فضای تدریس، تغییر سبک ارائه مطالب، تغییر روش تدریس و... نقش مهمی در افزایش علاقه‌مندی دانش‌آموزان دارد.

۳. دانش‌آموزان از انجام فعالیت‌های گروهی استقبال زیادی نشان می‌دهند. این تجربه نشان داد که این گونه فعالیت‌ها سبب افزایش علاقه‌مندی آن‌ها به درس تاریخ شده است.

۴. بیان مطالب درسی به‌طور کیفی و به سبک استفهامی نشان داد که دانش‌آموزان، هم سریع‌تر درس را فرا می‌گیرند و هم با جنبه‌های کاربردی و علمی و عملی درس مربوطه آشنا می‌شوند و در واقع منجر به ایجاد تفکر برتر در آن‌ها می‌شود. منظور من از تفکر برتر یعنی فراتر از به‌خاطر سپردن واقعیت‌ها و یا گفتن مطلبی به کسی که دقیقاً به همان شکل به شما گفته است.

۵. با توجه به ارائه پژوهش‌های دانش‌آموزان در پایان ترم به این نتیجه رسیدم که آشنایی دانش‌آموزان با سایت‌های اینترنتی و معرفی نرم‌افزارهای آموزشی می‌تواند هم در گرایش آن‌ها به تاریخ و هم در آشنایی آن‌ها با آخرین روش‌های علمی مؤثر باشد، چون آن‌ها بیشتر مطالب خود را از سایت‌های اینترنتی دریافت می‌داشتند و ارائه می‌کردند.

۶. انتخاب موضوع و سرگروه توسط دانش‌آموزان به آن‌ها آموزش مدیریت فعالیت‌های گروهی را ارائه می‌کرد. در پایان این تجربه دریافتیم که دانش‌آموزان در زمینهٔ فعالیت‌های گروهی از ضعف بسیار بالایی برخوردارند و باید در این بخش آموزش‌های تخصصی و علمی فراوانی به آن‌ها داده شود.

۷. در این روش دانش‌آموزان به‌صورت علمی با شیوهٔ انجام پژوهش آشنا شدند به‌طوری که به گفتهٔ خودشان در کارهای پژوهشی سایر دروس نیز از این شیوه استفاده می‌کردند.

۸. در نتیجه به‌کارگیری این روش، دانش‌آموزان در پایان ترم نسبت به مسائل سیاسی و اجتماعی و فرهنگی روز جامعه حساس‌تر شدند؛ چون هر هفته بر تعداد سؤالات آن‌ها در این رابطه افزوده می‌شد. به‌طوری که در هفته‌های آخر فرصت بسیار کمی برای بیان مطالب بود و برخی دانش‌آموزان از اینکه فرصت پاسخگویی به سؤالات آن‌ها نبود شدیداً گلایه می‌کردند.

۹. یکی از ارکان مهم تدریس برقراری ارتباط با دانش‌آموزان است. دبیر باید از حسن خلق و برخورد درست با دانش‌آموز برخوردار و از لحاظ علمی مسلط به تدریس باشند. کثرت سؤالات دانش‌آموزان، نقد مطالب و پرسش و پاسخ و داوطلب شدن دانش‌آموزان برای کنفرانس و افزایش مشارکت دانش‌آموزان دلایل عینی ایجاد ارتباط صمیمی و دوستانهٔ من با دانش‌آموزان است به‌طوری که زنگ تاریخ برای آن‌ها زنگ آرامش، زنگ افزایش نشاط و شادابی و زنگ بروز توانمندی‌ها و استعداد‌های آن‌ها بود.

۱۰. با توجه به نظرسنجی انجام شده از دانش‌آموزان، به سادگی می‌توان به این نتیجه رسید که معرفی درس تاریخ و فایده و اهمیت آن اثر مهمی در نوع نگاه و نگرش آن‌ها به این درس داشته است.

منابع

۱. بیهقی،: ابوالفضل، تاریخ بیهقی، به تصحیح احمد بهمنیار، تهران، ۱۳۱۷، ص ۷۰۸
۲. ابن اثیر، الکامل فی التاریخ، طبع قاهره، ۱۳۴۸، ج ۱، ص ۷۰۸
۳. رسائل اخوان الصفا، طبع قاهره، ۱۳۴۷، ج ۱، ص ۷.
۴. مطهری، مرتضی، فلسفه تاریخ، ج ۱، چاپ هفتم، بهار ۱۳۷۵، انتشارات صدرا، تهران، ۲۸ص
۵. زرین کوب، عبدالحسین، تاریخ در ترازو، ۱۳۷۷، تهران، انتشارات امیرکبیر.
۶. بازگان، عباس، ضرورت بسط و گسترش اندیشه معلم پژوهنده در آموزش و پرورش، پژوهش‌نامه آموزش، ویژه‌نامه شماره ۱۳، ۱۳۸۲.
۷. امام جمعه، سید محمدرضا و سعیدی رضوانی، محمود، پژوهش حین عمل؛ رویکردی نو در آموزش ضمن خدمت معلمان، فصلنامه تعلیم‌وتربیت، شماره ۴، زمستان ۸۱، شماره ۱، بهار ۱۳۸۲.
۸. ساسکی، رضا، اقدام‌پژوهی راهبردی برای بهبود آموزش و تدریس، چاپ اول، پژوهشکده تعلیم‌وتربیت، ۱۳۸۳.
۹. شعبانی ورگی، بختیار، رویکردهای یادگیری، چاپ اول ۱۳۷۹، انتشارات آستان قدس رضوی.
۱۰. شعبانی، حسن، مهارت‌های آموزش و پرورش، چاپ یازدهم، ۱۳۷۱، تهران، انتشارات سمت.
۱۱. فضل‌خانسی، منوچهر، راهنمای علمی روش‌های مشارکتی و فعال در فرایند تدریس، چاپ نهم، ۱۳۸۲، تهران، انتشارات آزمون نوین.
۱۲. تاریخ معاصر ایران، سال سوم آموزش متوسطه، چاپ ۱۳۸۵، دفتر برنامه‌ریزی کتب درسی.
۱۳. مهر محمدی، محمود، بررسی ارتباط میان تربیت فرهنگی، الگوهای نوین تدریس و خلاقیت، شماره ۴، دوره اول، ۱۳۷۴.
۱۴. جی، گالن، سلیبور و همکاران، برنامه‌ریزی درسی برای تدریس و یادگیری بهتر، ترجمه غلامرضا خوی‌نژاد، چاپ اول، انتشارات آستان قدس رضوی، ۱۳۷۲.
۱۵. ان. ال. گنج، و. دیوید رلینر، روان‌شناسی تربیتی، ترجمه گروه مترجمان، چاپ اول، ۱۳۷۴، انتشارات پای (حکیم فردوسی).
۱۶. خمیازه‌های کشدار در کلاس افتخارات کهن، روزنامه جام‌جم، شماره ۱۹۴۳، سال هفتم، ۲ اسفند ۱۳۸۵، ص ۷